

Funktionshinderades tillgång till bibliotek i Kalmar län – arkitektstöd.

Bakgrund

Våren 2000 överlämnade regeringen proposition 1999/2000:79 " Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken". Av planen framgår bl.a. att befintliga offentliga lokaler och allmänna platser ska vara tillgängliga för funktionshinderade före år 2010.

Statens kulturråd konstaterar i sin utredning "Funktionshinderades rätt till kultur, Rapport från Statens kulturråd 1998:3 " att:

"Det borde inte heller vara möjligt att med allmänna medel driva en verksamhet som utestänger närmare 1,5 miljoner människor med nedsatt syn, hörsel eller rörelseförmåga. Kulturpolitiken går ut på att alla skall få del av kulturen."

Folkbiblioteken har genom sin stora lokala spridning en central ställning i kulturlivet. Denna ställning har förstärkts genom bibliotekslagen där det stadgas att alla landets kommuner ska ha folkbibliotek, att servicen ska vara avgiftsfri, att biblioteken ska vara tillgängliga för alla och att särskild uppmärksamhet ska ägnas funktionshinderade.

I 1996 års rapport från Handikappombudsmannen redovisas den yttre tillgängligheten till landets folkbibliotek. Så få som 35 procent av kommunerna har genomfört en minimal anpassning för rörelsehinderade av alla sina bibliotek - huvudbibliotek och filialer. Också inne i bibliotekslokalerna kan tillgängligheten vara dålig. Det är trångt mellan hyllorna och fria passager saknas. Även i fråga om överskådlig placering av medierna och tydlig, lättbegriplig skyltning brister det på många håll.

För att förbättra tillgängligheten på kommunbiblioteken i Kalmar län antogs en gemensam plan för arbetet med tillgänglighetsfrågor vid ett chefsmöte i maj 2000. De tolv kommunbiblioteken har också utsett varsin kontaktperson för tillgänglighetsfrågor.

Som ett led i den åtgärdsplan som togs fram för kommunbiblioteken i Kalmar län, ingick att inventera och åtgärda den fysiska tillgängligheten. Kalmar Läns Bibliotek ansökte om och fick av Statens kulturråd 166 000:- för att kunna anlita arkitekter med tillgänglighetskompetens för inventeringsarbetet. Uppdraget gick till arkitekterna Elisabeth Edsjö och Eva Björklund.

Syfte

Projektet syftar till att varje kommun skall få en uppfattning om hur tillgängligheten ser ut på det egna huvudbiblioteket och att brister i tillgängligheten skall åtgärdas före 2010. Arkitekternas uppdrag var att inventera huvudbiblioteken ut tillgänglighetssynpunkt och föreslå konkreta åtgärder. I uppdraget ingick också att sätta ett pris på varje åtgärd. Kommunernas eget uppdrag är att göra en plan för åtgärderna och koppla dem till budgeten så att brister kan åtgärdas före år 2010.

Metod

Kalmar Läns Bibliotek gav uppdraget att inventera länets 12 huvudbibliotek till arkitekterna Elisabeth Edsjö och Eva Björklund. Därefter ansvarade respektive bibliotek för planering och upplägg av arkitektens besök.

Inför besöken begärde arkitekterna in ritningar över varje bibliotek, genom att studera ritningarna kunde de förbereda besöken. Arkitekterna besökte sedan under hösten 2001 varje huvudbibliotek och inventerade biblioteket efter den checklista för tillgänglighet som upprättats av Eva Björklund. Vid besöken förde arkitekterna noggranna anteckningar som kompletterades med att man fotograferade. Vid besöken samtalande man också med bibliotekspersonalen för att få in deras synpunkter på tillgängligheten. I vissa kommuner träffade man också representanter för handikapporganisationer.

Arkitekterna analyserade det insamlade materialet och ett utkast av inventeringsunderlaget skickades till respektive kommun för synpunkter. Slutligen formulerades ett inventeringsunderlag med åtgärdsförslag och kostnadsberäkning som skickades ut till respektive bibliotek samt till länsbiblioteket.

Då det skriftliga materialet kan vara svårt att tränga igenom på egen hand medverkade Eva Björklund vid ett chefsmöte 020301, där hon med hjälp av fotografierna visade och förklarade innebörden av checklistan och betydelsen av olika sorters åtgärder.

Under 2002 har bibliotekens tillgänglighetsansvariga tillsammans med bibliotekscheferna arbetat igenom arkitekternas material och upprättat en åtgärdsplan för att förbättra tillgängligheten. Åtgärdsplanerna följer inte en given mall, de ser olika ut i olika kommuner. Kontakter har tagits med andra berörda aktörer, interna och externa. Åtgärderna har kopplats, eller kommer att kopplas till budgeten.

Kontakter med handikappföreningarna.

Sex av tolv bibliotek hade bjudit in handikappföreningar inför arkitekternas besök, men det var endast vid 3 bibliotek som handikappföreningar hade möjlighet att delta samtidigt som arkitekterna. Av de tre övriga kommunerna har handikappföreningar besökt två av biblioteken vid ett annat tillfälle, och framfört sina synpunkter på tillgängligheten. Lägst har intresset varit i Kalmar, där endast SRF har hört av sig efter inbjudan.

Sex bibliotek hade inte bjudit in handikappföreningar till arkitekternas besök, tre av biblioteken anger som skäl att de uppfattade att arkitekterna inte var intresserade av att träffa handikappföreningarna, ett bibliotek anger tidsbrist, ett anger dålig planering, och ett bibliotek anger ingen anledning. Fyra av dessa bibliotek har vid annat tillfälle än arkitekternas besök haft kontakt med handikappföreningar, ett bibliotek hänvisat till att kulturnämndens ordförande sitter i lokala handikapprådet och en kommun har ännu inte haft kontakt med handikappföreningar.

De flesta av handikappföreningarnas synpunkter fanns med även i arkitekternas underlag och rörde större problem såsom handikapparkering, dörröppnare osv. När det gäller synpunkter som inte fanns med i arkitekternas material rörde de i allmänhet inte egentligen den fysiska miljön utan var önskemål om mer eller tillgängligare personal, teknisk utrustning som t.ex. magnivision, praktiska detaljer som t.ex. käpphållare vid disken. En svår fråga är allergiproblemen där t.ex. tillgängligheten för elallergiker kan vara en svår nöt att knäcka. I arbetet med åtgärdsplanerna har biblioteken fört in handikappföreningarnas synpunkter.

Biblioteken avser att ha kontakt med handikappföreningar framöver. I allmänhet försöker man driva frågorna i samarbete med handikappråd eller liknande organ.

Problem och svårigheter

Arkitekterna framförde i en diskussion med cheferna att själva mätarbetet kunde ha utförts på egen hand, medan det uppföljande arbetet verkligen kräver insatser av personer kunniga i tillgänglighet. Under arbetet med åtgärdsplaner har vissa kommuner vänt sig till arkitekterna för att få hjälp med tolkningar av innehållet. Det har bl.a. gällt att tolka det som skrivits i själva inventeringen.

Eva Björklunds checklista för kulturinstitutioner anger en högre ambitionsnivå än bygglag, byggregler och Svensk Standard. Det har gett upphov till diskussioner i någon kommun, där fastighetskontoret menar att man redan följer gällande norm, och därför inte vill genomföra de åtgärder som arkitekterna föreslår. I någon kommun har politikerna ställt sig frågande till arkitekternas underlag, och varit irriterade över de åtgärder som föreslås, eftersom man nyligen byggt om och man därför från politikernas sida tagit för givet att gällande normer för tillgänglighet varit fullt genomförda. Bibliotekets personal har svårt att argumentera i den här sortens frågeställningar eftersom de inte ligger inom personalens kompetensområde. Vid liknande projekt i andra kommuner skulle jag föreslå att man från början planerar in ett möte mellan arkitekterna och andra berörda aktörer, interna och externa, efter det att inventeringar och åtgärdsförslag är klara.

Några av biblioteken har uppfattat att arkitekterna inte var intresserade av att ha kontakter med handikapporganisationerna. Statens Kulturråd och Länsbiblioteket hade detta med i sina intentioner. En tråkig kommunikationsmiss som borde ha kunnat undvikas.

Handikappföreningarna hade svårt att medverka där de var inbjudna, de behöver lång framförhållning för att kunna ställa upp. Troligen bokades tiderna mellan arkitekt och bibliotek med för kort framförhållning? I något fall ändrades datum med kort varsel. Handikapporganisationerna borde ha kopplats in tidigare och tiden för arkitekternas besök bokas med längre framförhållning.

I vissa fall finns ett ointresse hos handikapporganisationerna. Kanske kan detta botten i att man i vanliga fall har lite kontakt mellan biblioteken och handikapporganisationerna? Arkitektbesöken skulle kunna fungera som ett tillfälle att etablera nya kontakter eftersom tillgänglighet borde vara ett angeläget område för alla, men finns inte kontakten sedan tidigare krävs ett större förankringsarbete av biblioteket.

Positiva resultat

Projektet har gett personalen på biblioteket nya insikter i vad som är viktigt för att lokalerna skall vara fysiskt tillgängliga, insikter som kommer att gagna verksamheten i framtiden. Själva inventeringsarbetet har resulterat i att problem beskrivits och konkreta åtgärdsförslag har tagits fram av arkitekterna. Åtgärdsförslagen är prissatta av arkitekterna. Att få en kostnadsuppskattning direkt har varit positivt. På flera bibliotek hade man före inventeringen förväntat sig att åtgärderna skulle vara mer kostsamma än det pris som arkitekterna kommit fram till. I de fall man ser att kostnaderna är låga, har man direkt genomfört, eller kommer inom det närmaste året att kunna genomföra åtgärder för att öka tillgängligheten. I och med

att inventeringen genomfördes i god tid före 2010, kan kostsammare åtgärder läggas in i det långsiktiga budgetarbetet. Även kommuner som har mindre lämpliga lokaler där stora åtgärder krävs, har haft nytta av inventeringen. Även om man sedan tidigare har varit medveten om sina problem, har de inte funnits dokumenterade. Här har man nu tillgänglighetsproblemen dokumenterade och kan använda inventeringen i sin argumentering inför om- eller nybyggnad. I varje kommun har den fysiska tillgängligheten lyfts upp till diskussion och åtgärdsplaner för att åtgärda problemen har tagits fram. Kontakter mellan biblioteken och olika handikapporganisationer fanns i de flesta fall sedan tidigare, men här har man fått ytterligare positiva kontakter i och med att biblioteken på olika sätt involverar handikapporganisationerna i arbetet med sin åtgärdsplan.

Arbetet med projektet har redovisats på en konferens arrangerad av Svensk Biblioteksforening i Eskilstuna den 23/1 2002, samt på en konferens arrangerad av länsbiblioteken i södra Sverige i Nässjö den 18/10 2002. Intresset för vårt arbete har varit stort och många bibliotek har tagit kontakt med mig för att diskutera vårt arbetssätt.

Projektets fortsättning

Kalmar Läns Bibliotek sökte pengar hos Statens Kulturråd för arbetet med den inventeringen av den fysiska tillgängligheten på huvudbiblioteken, detta inslag i tillgänglighetsarbetet är nu avslutat. Själva inventeringen har sedan resulterat i verksamheter som bara är påbörjade. Åtgärdsplanerna löper vidare år efter år. Vi har också ambitionen att med våra erfarenheter och Eva Björklunds checklista som stöd, gå igenom tillgängligheten hos filialbiblioteken. Som stöd för att tillgänglighetsarbetet inte skall avstanna finns flera faktorer, att det finns en tillgänglighetsansvarig på varje bibliotek och att man har en gemensam plan för hela tillgänglighetsområdet, som kommunerna har antagit och som man gemensamt reviderar fortlöpande. Samtliga kommuner är nu också involverade i ett EQUAL-projekt. EQUAL är ett EU-projekt och övergripande mål för EQUAL är:

Ett arbetsliv utan diskriminering och ojämlikhet och som är präglad av mångfald.

Ett arbetsliv utan diskriminering tar tillvara varje individs kompetens och utvecklingsmöjligheter, oavsett kön, ålder, etnisk tillhörighet, sexuell läggning eller funktionshinder.

Biblioteksdelen av detta projekt handlar om att bygga upp studie- eller lärcentra på varje bibliotek och en av de prioriterade målgrupperna är funktionshindrade. Detta projekt kommer att ställa krav på att biblioteken fortsatt arbetar med att förbättra tillgängligheten på flera plan.

Carina Eskelin
Kalmar Läns Bibliotek
2003-01-10